

Kutatási zárójelentés

A kutatás során azt vizsgáltuk, hogy a visegrádi országokban (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) három szolgáltató ágazatban, a pénzügyi szolgáltatásokban, az infokommunikációs és az üzleti szolgáltatásokban hogyan hatnak a külföldi közvetlentőke-befektetések a fogadó gazdaság exportjára és foglalkoztatási helyzetére. A három ágazatot azért választottuk, mert egyrészt jelentős a külföldi közvetlentőke-befektetések állománya, másrészt jól elkülöníthetők egymástól vertikális-horizontális jellegüket tekintve, amelyek vizsgálata másik célunk volt. Ez utóbbi elkülönítés újdonságot jelent a nemzetközi szakirodalomban is, mivel az eddig megjelent tanulmányok csak a feldolgozóiparon belül különítették el egymástól a vertikális és horizontális projekteket, és a megjelent cikkek elsősorban az USA gazdaságát vizsgálták ebből a szempontból.

A vertikális-horizontális jelleg elkülönítésére az exportintenzitás (export/értékesítés arány) mutatót használtuk, és feltételeztük, hogy a hazai piacra irányuló ágazatok esetében ez alacsony, míg a főleg exportra termelő, szolgáltató ágazatok esetében magas. A vegyes esetekben pedig köztes értéket mutat. A vizsgált három ágazat közül a pénzügyi szolgáltatások dominánsan horizontális, az üzleti szolgáltatások vertikális, míg az IKT-szolgáltatások konfluens – vegyes jellegű.

Két időszakot különítettünk el vizsgálatunk szempontjából. A 2000 és 2013 közötti időszak elemzéséből fakadó általános következtetések mellett a 2008–2013 közötti időszak elemzése lehetőséget adott a válság hatásainak mérésére, illetve a multinacionális vállalatok által külföldre kihelyezett exportorientált, illetve hazai piacra termelő szolgáltatótevékenységek fejlődési ciklusainak azonosítására. A válsághatások még élesebben exponálták a külföldi közvetlentőke-befektetések hatását és az egyes ágazatok szerveződésének jellegét. A vertikális jellegű üzleti szolgáltatásoknál a válság előtt jellemző erős exportorientáltság megmaradt, csak az export dinamikája csökkent a válság alatt, amit keresletoldali tényezők magyarázhatnak. A válság által legközvetlenebbül sújtott ágazat, a dominánsan horizontálisan szerveződő pénzügyi szolgáltatások szektor volt, amelyet eredményeink alapján is jelentős visszaesés sújtott. A vegyesen horizontálisnak és vertikálisnak tekinthető IKT-szolgáltatások esetében mind az exporthatás, mind pedig a foglalkoztatási hatás a válság alatt még erősebben kidomborította az ágazat vegyes jellegét.

A teljes időszakra vonatkozó eredményeink szerint a külföldi közvetlentőke a vizsgált négy országban elsősorban az exportra gyakorolt szignifikáns hatást az IKT-szolgáltatások és az üzleti szolgáltatások ágazatokban. Ezzel szemben a pénzügyi szolgáltatások esetében szignifikáns, de negatív kapcsolat jött ki az FDI és export vizsgálatokor. A foglalkoztatásban a vizsgálatban problémát okozott, hogy az adatok csak magasabb aggregációs szinten álltak rendelkezésünkre. Az ingatlan és (a dominánsan vertikális) egyéb üzleti szolgáltatások ágazatban és – csak a teljes időszakra vetítve – a horizontális pénzügyi és biztosítási szolgáltatások esetén tapasztalhatunk szignifikáns és pozitív hatásokat, valamint a vertikális szolgáltatások esetében e hatások erősebbek, mint a horizontálisok esetében. A válság hatására azonban megszűnt a foglalkoztatási hatás szignifikanciája.

Országonként vizsgálva igazoltuk a négy ország eltérő szakosodását: Lengyelország és Magyarország üzleti szolgáltatásokban betöltött vezető szerepét, és a válság előtt az ágazat szignifikáns és jelentős exportgeneráló és foglalkoztatási hatását a két országban. Csehország és Szlovákia inkább az egyes IKT-szolgáltató alágazatokra szakosodott, bár főleg a válság előtt náluk is jelentős foglalkoztatási hatása volt az üzleti szolgáltatásoknak.

Elemzésünk a külföldi közvetlentőke-befektetéseknek kétféle, a fogadó gazdaságra gyakorolt hatását vizsgálta a szolgáltató ágazatban. Mind az exportgeneráló, mind pedig a foglalkoztatási hatások egyértelműen bizonyíthatóak voltak a vertikálisan szerveződő ágazatokban. Ugyanakkor mind az exportgeneráló, mind pedig a foglalkoztatási hatás általában alacsonyabb a konfluens, illetve alig kimutatható a horizontális szolgáltató ágazatokban. Természetesen további elemzés tárgya kell, hogy legyen, hogy más csatornákon át (beszállítók, helyi értékesítés, foglalkoztatottak mozgása) milyen módon hatnak a fogadó gazdaságra a vertikális, horizontális és konfluens szolgáltató ágazatokba irányuló közvetlentőke-befektetések. Egy további lehetséges kutatási irány lenne a vizsgált országcsoport kibővítése egyrészt fejlett európai országokkal, másrészt az országcsoport tagjainál kevésbé fejlett, de a szolgáltatáskereskedelemben intenzíven részt vevő országokkal (pl. Románia és Bulgária). Az utóbbi irányban szeretnénk nemzetközi kutatási projektet indítani.

A fenti kutatás eredményeit magyar nyelven a Külgazdaság c. folyóiratban, angol nyelven pedig a Post-Communist Economies c. folyóiratban publikáltuk 2016-ban, illetve publikáljuk majd 2017 folyamán.

A kutatás keretében megvizsgáltuk még részletesebben az egyik szolgáltató ágazatot, a pénzügyi szolgáltatásokat. Egyrészt két bank esettanulmánya alapján (ez gyakorlatilag lefedte a teljes magyar kifizetés-állományt a vizsgált ágazatban) megnéztük, hogy az adott bankok közvetlentőke-befektetések révén történő nemzetköziesedésének milyen hatása van a küldő gazdaságra. A foglalkoztatási hatásokat, külkereskedelmre gyakorolt hatásokat és szinergikus hatásokat tekintve is minimálisnak találtuk a küldő gazdaságra gyakorolt hatást. Másrészt megnéztük, hogy a nemzetközi pénzügyi központ-szerep fejlődése hogyan alakult a kelet-közép-európai régió vezető fővárosaiban: Budapesten, Prágában és Varsóban. Az elemzés bemutatta, miért fontos ennek a szerepnek az erősödése a szolgáltatások külkereskedelme szempontjából. Ezen felül megmutatta, hogy a válság alatt Budapest, korábbi indulása ellenére, elvesztette vezető szerepét, és Varsó gyors fejlődése nyomán a lengyel főváros veheti át tőle a pénzügyi-központ-szerepet, aminek fontos következményei lehetnek annak alakulására is, hogy a régió melyik országába összpontosulnak az exportorientált szolgáltatási befektetések. Ezeket a tanulmányokat a RESER (European Association for Research on Services) konferenciáján adtuk elő, és a konferenciakötetben publikáltuk.